

The Ethnic Factor in Reforming the Administrative-Territorial System: the Experience of European Democratic States

UDC: 323.1:352/353(4)

DOI: <https://doi.org/10.15421/152235>

Makarov Hlib

Ph.D., <https://orcid.org/0000-0001-9958-6555>, gmakarov@ukr.net

National Institute for Strategic Studies (Kyiv, Ukraine)

Abstract

The relevance of the research topic is due to the need to take into account the European experience of the influence of the ethnic factor in the development of the administrative-territorial system when planning and implementing the next stages of the administrative-territorial reform in Ukraine. The acceleration of the European integration of our country requires the adaptation of the administrative and territorial system of Ukraine to the principles of the regional policy of the EU. Thus, taking into account foreign experience is necessary for the formation of a balanced approach to the coordination of mainly management goals of the next stages of the administrative-territorial reform with the ethno-political situation in the country. **The purpose of the article** is to determine the general patterns and features of the influence of interethnic relations on the reform of the administrative and territorial system of European states. Among the **obtained research results**, the main forms of influence of the ethno-political situation on the development of the administrative-territorial system of European countries, as well as the main factors determining the implementation of certain changes, were determined. It was found that the main forms of influence of ethnic factors on the reform of the administrative-territorial system by states are: harmonization of the borders of administrative-territorial units with the borders of the territories of residence of ethnic communities while preserving the symmetrical nature of the administrative-territorial system; formation of ethno-territorial autonomies for ethnic minorities, which have greater powers compared to administrative-territorial units of the same level; transformation of the state system. It has been found that the influence on the reform of the administrative-territorial system of the states is exerted by ethnic minorities who have territories of compact residence, since they are the ones who are interested in expanding the powers of public administration bodies of territorial units. It was also discovered that the main factor influencing interethnic relations on the reform of the administrative-territorial system is the process of politicization of ethnicity; it is characterized by the formation of social movements and political parties that articulate demands for the autonomy of ethnic territories and represent the interests of ethnic communities in the political system of society. Finally it was found that in, ethno-political conflicts played a decisive role in the implementation of the autonomization of ethnic territories in European countries. The direct impact was related to the efforts of states to use autonomization as a means of resolving existing conflicts. Instead, the indirect influence lay in the application of decentralization as a tool of state policy to prevent future conflicts.

Keywords: administrative-territorial system, administrative-territorial unit, administrative-territorial reform, ethnic community, ethnic minority, ethno-territorial autonomy

Етнічний чинник реформування адміністративно-територіального устрою: досвід європейських демократичних держав

Макаров Гліб

Національний інститут стратегічних досліджень (Київ, Україна)

Анотація

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю враховувати європейський досвід впливу етнічного чинника при розвитку адміністративно-територіального устрою, при плануванні та реалізації наступних етапів адміністративно-територіальної реформи в Україні. Прискорення європейської інтеграції нашої країни вимагає адаптації адміністративно-територіального устрою України до засад регіональної політики ЄС. Таким чином, урахування зарубіжного досвіду необхідне для формування збалансованого підходу до узгодження переважно управлінських цілей наступних етапів адміністративно-територіальної реформи з етнополітичною ситуацією в країні. **Метою статті** є визначення загальних закономірностей та особливостей впливу міжетнічних відносин на реформування адміністративно-територіального устрою держав Європи. Серед **отриманих результатів дослідження** – визначено основні форми впливу етнополітичної ситуації на розвиток адміністративно-територіального устрою європейських країн, а також основні чинники, що зумовлюють реалізацію тих чи інших змін. З'ясовано, що головними формами впливу етнічних чинників на реформування державами адміністративно-територіального устрою, є: узгодження меж адміністративно-територіальних одиниць із межами територій проживання етнічних спільнот при збереженні симетричного характеру адміністративно-територіального устрою; утворення для етнічних меншин етнотериторіальних автономій, які мають більші повноваження порівняно з адміністративно-територіальними одиницями такого ж рівня; трансформація державного устрою. З'ясовано, що вплив на реформування адміністративно-територіального устрою держав мають етнічні меншини, які мають території компактного проживання, оскільки саме вони зацікавлені у розширенні повноважень органів публічного управління територіальних одиниць. Встановлено, що головним чинником впливу міжетнічних відносин на реформування адміністративно-територіального устрою є процес політизації етнічності; він характеризується формуванням громадських рухів та політичних партій, що артикують вимоги щодо автономізації етнічних територій та представляють інтереси етнічних спільнот у політичній системі суспільства. Також виявлено, що у європейських країнах на здійснення державою автономізації етнічних територій вирішальне значення мали етнополітичні конфлікти. Прямий вплив був пов'язаний із намаганнями держав використати автономізацію як засіб врегулювання наявних конфліктів. Натомість непрямий вплив виявлявся у застосуванні децентралізації як інструменту державної політики із запобігання майбутнім конфліктам.

Ключові слова: адміністративно-територіальний устрій, адміністративно-територіальна одиниця, адміністративно-територіальна реформа, етнічна спільнота, етнічна меншина, етнотериторіальна автономія

Стаття надійшла / Article arrived: 28.09.2022

Схвалено до друку / Accepted: 31.10.2022

Вступ.

Прискорення процесу європейської інтеграції України вимагає адаптації системи публічного управління до стандартів Європейського Союзу. Серед іншого це передбачає пристосування адміністративно-територіального устрою України до потреб політики регіонального розвитку Європейського Союзу. У цьому контексті головним завданням на найближчий період може стати приведення меж адміністративно-територіальних одиниць та рівнів адміністративно-територіального поділу відповідно до стандартів NUTS (Номенклатури територіальних одиниць для цілей статистики). Водночас необхідно враховувати, що європейські держави при реформуванні адміністративно-територіального устрою враховували не лише економічні критерії. Їм доводилося також рахуватися із об'єктивними характеристиками своєї території, у тому числі – етнічним складом населення окремих регіонів, а отже – враховувати інтереси етнічних меншин із компактним способом розселення при здійсненні адміністративно-територіальних реформ. Для України вивчення такого досвіду є актуальним через наявність на її території місць компактного проживання етнічних меншин, а також на активність. Таким чином, Україні важливо враховувати зарубіжний досвід щодо впливу етнічного чинника при плануванні та реалізації наступних етапів адміністративно-територіальної реформи.

Загалом проблематика адміністративно-територіальних реформ у зарубіжних, і насамперед європейських державах є досить широко дослідженою у вітчизняній науці. Загальний зміст реформ досліджували О. Бровко, О. Білянський, С. Нагорний, С. Сergyoga та багато інших. Деякі політичні аспекти адміністративно-територіальних реформ (зокрема, загальні інерційні впливи соціалістичного періоду у перші роки реформ, позиції та вплив політичних партій у окремих державах щодо їх проведення) аналізували О. Піх, І. Кресіна, А. Коваленко, К. Вітман, Є. Перегуда. Конституційно-правові аспекти адміністративно-територіальних реформ розглянуто В. Федоренком та О. Чернеженко. Ефективність адміністративно-територіальних реформ в окремих країнах присвячені праці А. Ткачука та С. Сидоренка. Правові засади інституту територіальної

автономії у країнах Європи досліджувала Н. Мяловицька (2009).

За географічним критерієм найбільше досліджень з проблематики адміністративно-територіальних реформ у вітчизняній науці присвячено колишнім соціалістичним державам – Польщі, дещо менше – іншим країнам Вишеградської групи та країнам Балтії. У зазначених країнах етнічний чинник не мав суттєвого впливу на проведення адміністративно-територіальних реформ, а тому європейський досвід врахування інтересів етнічних спільнот при реформуванні адміністративно-територіального устрою певною мірою залишається поза увагою вітчизняних дослідників.

Метою статті є визначення загальних закономірностей та особливостей впливу міжетнічних відносин на реформування адміністративно-територіального устрою держав Європи.

Результати досліджень. Під адміністративно-територіальним устроєм будемо розуміти «поділ території держави на систему адміністративних одиниць..., відповідно до якого утворюється вертикальна структура органів державної влади і управління, а також здійснюються спрямовані процеси централізації та децентралізації» (Клинченко, 2004, с. 17).

Виходячи з цього, адміністративно-територіальна реформа можна визначити як політику держави, спрямовану на реалізацію змін в адміністративно-територіальному устрої за 2-ма напрямками:

а) за формальним – щодо номенклатури, рівнів та географічних меж адміністративно-територіальних одиниць;

б) за змістовним – щодо розподілу компетенції між органами місцевого самоврядування адміністративно-територіальних одиниць різних рівнів, а також між органами місцевого самоврядування в цілому та органами державної влади (дана ознака є визначальною також для форм та різновидів державного устрою).

Одним із найбільш характерних соціальних процесів другої половини ХХ століття у Європі та в усьому світі можна вважати так званий «етнічний ренесанс» – відродження інтересу суспільств до проблем етнічної ідентичності. У сфері політичних відносин його проявом стала політизація етнічності – активізація етнонаціональних та регіональних рухів і політичних партій,

які артикулюють інтереси етнічних спільнот щодо використання та перетворення інститутів державної влади (Майборода, 1996, с. 578). У такий спосіб етнічний чинник здійснює вплив на розвиток політичної системи.

Чинником, який визначає вплив етнічних процесів на реформування адміністративно-територіального устрою конкретної держави, є наявність у її складі етнічних регіонів – територій, що за етнічним складом населення відрізняються від інших територій держави. По суті, ідеться про території компактного проживання етнічних (за іншою термінологією – національних) меншин. У даній статті термін «етнічна меншина» вжитий у значенні, в якому Брюейкер (2006) використовує поняття національної меншини – для позначення спільноти, яка відповідає трьом критеріям: «(1) публічна заява про членство в етнокультурній нації, відмінній від чисельно чи політично домінуючої етнокультурної нації; (2) вимога до держави про визнання цієї відмінної етнокультурної національності; (3) відстоювання на основі цієї національності певних колективних культурних чи політичних прав» (с. 91).

Компактний характер проживання впливає на артикуляцію політичних цілей суб'єктів політичних відносин. Вони виявляються зацікавленими: по-перше, у задоволенні своїх колективних потреб, інтересів, захисту своїх прав через використання регіональних та місцевих органів публічного управління, юрисдикція яких на території компактного проживання цих спільнот; по-друге – у зосередженні у таких органів максимально широких повноважень. Як наслідок, артикульовані цілі етнічних, національних та регіональних рухів і партій вступають у суперечність із засадами збереження цілісності системи управління держави, а згодом – і з принципами територіальної цілісності.

Поступова демократизація політичних систем європейських країн, у тому числі дотримання принципу поваги до прав та інтересів етнічних спільнотей, зокрема етнічних меншин, дозволила відпрацювати механізми узгодження їх інтересів із інтересами держав та домінуючих етносів. Одним із інструментів узгодження протилежних інтересів якраз і є адміністративно-територіальний устрій.

Зміни адміністративно-територіального устрою під впливом етнічного чинника зазвичай виявлялися у таких формах:

- узгодження меж адміністративно-територіальних одиниць із межами проживання етнічних спільнот, але при збереженні симетричного характеру адміністративно-територіального устрою (у такому разі органи управління адміністративно-територіальних одиниць одного рівня зберігають однаковий перелік повноважень);

- утворення етнотериторіальних автономій;

- трансформацію самого типу державного устрою, або федералізація (її можна вважати більш радикальною версією цього варіанту).

Реалізація першого варіанту є скоріше винятковою практикою. Так, у Молдові через рік після адміністративно-територіальної реформи 1998 р., що полягала в укрупненні одиниць регіонального рівня, було утворено окремих повіт у межах розформованого Тараклійського адміністративного району, де абсолютну більшість становило болгарське населення (Administrative Divisions, 2022). Це стало відповіддю на протести болгарської етнічної громади проти входження до складу Кагульського повіту з домінуванням титульної етнічної спільноти.

Узгодження меж адміністративно-територіальних одиниць із межами етнічних територій при збереженні симетричного адміністративно-територіального устрою втрачає сенс у зв'язку із застосуванням альтернативних інструментів реалізації прав етнічних спільнот. Зокрема, такими інструментами є документи Ради Європи – Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин, а також Рамкова конвенція про захист національних меншин (частина 2 статті 10 останньої рекомендує органам місцевого самоврядування використовувати мови меншин, що проживають на даних територіях, у спілкуванні з їхніми представниками) (Framework Convention, 1995). Ці нормативно-правові акти передбачають використання мов певних етнічних спільнот у діяльності органів місцевого самоврядування, освіти, сфері культури навіть на тих територіях, де ці спільноти не становлять більшості населення.

Набагато поширенішим варіантом є утворення етнотериторіальних автономій.

Під етнотериторіальною автономією у даній статті будемо розуміти: а) надання окремим адміністративно-територіальним одиницям вищого статусу у вигляді ширшої компетенції її органів влади (місцевого самоврядування) порівняно з іншими адміністративно-територіальними одиницями такого ж рівня територіального поділу на підставі та з метою врахування етнічного складу їх населення; б) частину території держави, що яка набула такого статусу на зазначених підставах. Характерними прикладами таких автономій можна вважати окремі регіональні співтовариства в Іспанії (Андалусія, Галісія, Каталонія, Країна Басків), деякі території Великої Британії (Північна Ірландія, Шотландія, Уельс), Данії (Гренландія, Фарерські острови), Італії (Валле-д'Аоста, Трентіно-Альто-Адідже), Фінляндії (Аландські острови). Серед колишніх соціалістичних країн етнотериторіальні автономії входять до складу Молдови (Гагаузія) та Сербії (Воєводина). Дещо суперечливо можна кваліфікувати випадок французької Корсики, яка отримала автономний статус з огляду на етнічну специфіку та розвинутий сепаратистський рух. Однак, є ймовірність визнання неконституційним поняття «корсиканський народ» після судового розгляду (Corsican Language, 2022), чим може позбавити цей автономний регіон формальної етнічної основи.

Етнічний характер цих автономій зазвичай підтримується завдяки комбінації таких елементів:

– назви, яка походить зазвичай від етноніму відповідної спільноти (Шотландія, Каталонія тощо). Щоправда, етноніми спільнот, що мають споріднені держави, зазвичай не вживаються у назвах автономій. Назви таких автономних одиниць зазвичай відповідають топонімам – назвам історико-географічних областей. Певний виняток із цього правила становить Північна Ірландія: її назва склалася історично, коли вся територія острова Ірландія (включаючи частину, яка нині є суверенною державою) знаходилася у складі Англії;

– офіційного статусу мови відповідної етнічної меншини, яка на території автономії використовується поряд із державною мовою. З іншого боку, на Аландських островах (Act on the Authonomy, 1991) та у Каталонії (Україна у каталонському дзеркалі,

2017) регіональним мовам законодавство надає навіть пріоритет перед державною;

– етнічного складу населення. Майже в усіх європейських етнотериторіальних автономіях представники відповідних етнічних спільнот становлять абсолютну більшість населення – від 56% на Корсиці (Corsicans, 2022) до 91% на Фарерських островах (Demographics of the Faroe Islands, 2022). Винятком є Воєводина у складі Сербії (більшість населення цього краю складають серби, а не угорці) та Північна Ірландія. Однак випадок останньої є специфічним: реальний етнічний склад населення цієї територіальної одиниці складно визначити, оскільки основним критерієм самоідентифікації тут виступає конфесійна приналежність - до протестантів або католиків.

Однак, характер впливу на реформування адміністративно-територіального устрою не лише особливостями етнічного складу населення окремих територій, але й етнічною структурою населення держави в цілому. Автономізація окремих регіонів у складі унітарних держав найбільше характерна для країн із домінантною етнічною спільнотою. Натомість для федералізації найбільш сприятливі умови склалися у тих державах, де жоден із етносів не мав кількісного домінування (Бельгія, а також Боснія і Герцеговина). Тобто, ідеї федералізації за етнічною ознакою найчастіше стають популярними тоді, коли одна зі спільнот прагне забезпечити або зберегти для себе панівне політичне становище, не маючи для цього належних демографічних підстав.

При цьому етнічні меншини у європейських країнах з точки зору реалізації права на самовизначення можна чітко поділити на 2 різновиди:

а) ті, що мають споріднені держави (kin-states), у яких вони становлять більшість населення; б) ті, що не мають таких споріднених держав. Можна стверджувати, що перші з них вже реалізували своє право на самовизначення у найвищій формі – утворення власної національної держави. Відповідно, саме етнічні спільноти другого різновиду мають більше підстав претендувати на утворення етнотериторіальної автономії. Саме з цієї причини територіальні автономії для етносів, що мають споріднені держави, становлять меншість серед європейських етнотериторіальної автономій. Зокрема, серед країн – членів Європейського Союзу

вони існують в Італії (Валле-д'Аоста і Трентіно-Альто-Адідже) та Фінляндії (Аландські острови). Валле-д'Аоста створена як територіальна автономія для французької національної меншини, Трентіно-Альто-Адідже – німецької, Аландські острови – шведської.

Наявність територій компактного проживання етнічних меншин, що мають споріднені держави, більше характерна для регіону Центральної та Східної Європи. Це пов'язано із більш динамічними змінами міждержавних кордонів, у тому числі внаслідок розпаду поліетнічних державних утворень – класичних імперій та так званих «соціалістичних федерацій».

Особливо сильний опір спробам проголосити на своїй території нові етнотериторіальні утворення для етнічних меншин чинять постсоціалістичні держави, насамперед через негативну реакцію на подібні ініціативи з боку більшості населення країн. Так, у Румунії та Болгарії не було утворено автономій для меншин, що мають компактний характер проживання (відповідно етнічних угорців та турків), хоча партії, які репрезентують їхні інтереси та артикулюють вимоги автономізації їх етнічних територій, систематично входять до складу урядових коаліцій. При цьому Румунія не погоджується навіть на відновлення тієї Угорської автономної області, яка існувала у перші десятиліття існування соціалістичного ладу і була скасована у 1968 р.

Автономні краї у складі Сербії, були утворені за принципово інших умов – за ініціативою союзного керівництва ще соціалістичної Югославії (з авторитарним або навіть тоталітарним політичним режимом), до складу якої Сербія входила як суб'єкт федерації (Мяловицька, 2009, с. 180). І навпаки, у 1990 р., у період послаблення федерального центру Сербія вдалася до суттєвого обмеження автономії країв, звівши її до особливих повноважень у галузі культурного розвитку.

Важливим чинником автономізації окремих етнічних регіонів стали міжетнічні конфлікти. У країнах Західної Європи вони відбувалися переважно у формі терористичної діяльності радикальних угруповань – ЕТА у Країні басків, Ірландської Республіканської Армії та Національного фронту визволення Корсики. За допомогою автономізації держави намагалися забезпечити

деескалацію політичного насильства та запобігти розширенню соціальної бази терористичних рухів. Зокрема, на це було спрямоване утворення автономії Корсики у Франції (Corsican Conflict, 2022), Північної Ірландії у Великій Британії, а також автономії Країни Басків в Іспанії.

Ще одним чинником змін адміністративно-територіального устрою є прагнення європейських держав не лише врегулювати наявні міжетнічні конфлікти, але й запобігти виникненню нових. Реформа адміністративно-територіального устрою у такому разі була результатом компромісу між загальнонаціональними політичними партіями з одного боку та поміркованими етнічними і регіональними партіями та рухами – з іншого. Саме як результат такого компромісу можна розглядати зазначені нижче процеси:

- утворення етнотериторіальних автономій для етнічних меншин, які мають споріднені держави, якщо споріднені держави відрізняються вищими рівнем життя та соціальними стандартами. Так, широка автономія Валле-д'Аоста і Трентіно-Альто-Адідже в Італії може розглядатися як певна альтернатива приєднанню цих територій відповідно до Франції та Австрії (до складу якої дана територія входила як Південний Тіроль), а автономія Аландських островів – їх поверненню до складу Швеції (яка до початку 19-го століття включала в себе всю сучасну територію Фінляндії);

- політику деволюції у Великій Британії, у рамках якої було не лише розширено автономію Північної Ірландії, але й надано статус етнотериторіальних автономій Шотландії та Уельсу. Відповідні рішення були легітимізовані через проведення регіональних референдумів (Томпсон, 2002, с. 98-99);

- надання в Іспанії повного статусу автономних співтовариств не лише Країні Басків та Каталонії, але й тим етнічним територіям, які не були охоплені масовим насильством на етнополітичній основі – Андалузії та Галісії (Толстов, 2019, с. 342).

У зазначених випадках Великої Британії та Іспанії очевидним є прагнення запобігти появі у майбутньому терористичних рухів за сценарієм інших територій цих країн – відповідно Північної Ірландії та Країни Басків. Тобто, тут може йтися про непрямий вплив етнополітичних конфліктів на зміну статусу певних територій.

Найбільш суттєвий вплив на зміни в адміністративно-територіальному устрої мали воєнні етнополітичні конфлікти. Слід зазначити, що переважна більшість воєнних конфліктів на етнічному ґрунті у другій половині 20-го століття виникли у постсоціалістичних європейських країнах, причому саме в тих, які на відповідний період здобували свій суверенітет у процесі розпаду соціалістичних федерацій. Цьому сприяв збіг двох чинників:

- вони, згідно з термінологією американського соціолога Брюейкера (2006), опинилися у становищі «націоналізаційних держав» (с. 94-95). Політика таких держав спрямована зазвичай на зміцнення панівного політичного та культурного становища титульних етнічних спільнот, або «номінальних носіїв держави» (Брюейкер, 2006, с. 95), у тому числі за рахунок інтересів етнічних меншин (особливо тих, які обіймали високе становище у колишніх соціалістичних федераціях);

- дані країни лише розпочали до формування власних силових, і насамперед - військових структур, а тому не мали достатніх засобів до стримування етнічного сепаратизму. Особливо це стосувалося випадків, коли сепаратистські (по відношенню до нових суверенних держав) рухи та територіальні утворення підтримувався федеральним центром.

Власне, найбільшою мірою силу впливу етнополітичного конфлікту визначає факт втрати чи утримання державою контролю над частиною своєї території. Втрата зазвичай відбувається через утворення на ній так званих «самопроголошених держав».

Як правило, вдавалося запобігти автономізації окремих територіальних одиниць при врегулюванні тих конфліктів, які не призвели до втрати державами над частиною своєї території. Це було можливо переважно на ранніх стадіях конфліктів, коли вони не встигали набути збройної форми (наприклад, масові протести та спроби автономізації населених переважно росіянами міст на Північному Сході Естонії у 1993 р.), або їх насильницька фаза виявилася короткотривалою (конфлікт 2001 р. у населених етнічними албанцями районах Північної Македонії).

Самопроголошені держави утворилися на територіях Молдови (Придністровська Молдавська Республіка та Республіка

Гагаузія), Сербії (Республіка Косово) та Хорватії (Республіка Сербська Країна), але найбільших масштабів цей процес набув у Боснії і Герцеговині. Остання з них виявилася єдиною країною, де головний етнос – боснійські мусульмани – становив лише відносно більшість населення). Законний уряд Боснії зберіг контроль менш ніж над 20% території держави, а понад 2/3 її опинилося під контролем другої за чисельністю етнічної спільноти – сербів (які проголосили Сербську Республіку Боснія). З усіх наведених випадків лише в Гагаузії конфлікт не перейшов у збройну фазу: у 1992 р. керівництву Молдови та самопроголошеної на той момент республіки, на відміну від Придністров'я, вдалося практично в останній момент утриматися від початку бойових дій.

Спроби повернення самопроголошених державних утворень на загальних правах часто здійснювалися з опорою на військову силу, але далеко не завжди виявляли позитивними для самих цих держав.

Так, до складу унітарної Хорватії було повернуто на загальних засадах три анклав, які утворювали самопроголошену республіку Сербська Країна: два з них - у результаті військових операцій 1995 р., а третій - дипломатичним шляхом після дворічного перебування під управлінням тимчасової адміністрації під егідою ООН (Євтушок, 2018). Успішному (з точки зору Хорватії) поверненню територій сприяло послаблення міжнародних позицій етнічно спорідненої для сербів держави (Союзної Республіки Югославія), яка сприймалася як держава-агресор.

У решті досліджуваних країн втрачені території було повернуто шляхом мирних переговорів на умовах розширення їхніх прав. У процесі врегулювання конфлікту проведення адміністративно-територіальної реформи, яка має легалізувати особливий статус тимчасово втрачених територій, стало предметом переговорів і висувалося в якості обов'язкової умови повернення їх до складу відповідної держави. При цьому кінцеві умови врегулювання часто залежать від зовнішньої підтримки, яку отримує та чи інша сторона конфлікту. Так, у Молдові на конституційному рівні було визнано спеціальний статус Автономного Територіального Утворення Гагаузія (Гагауз-Єрі).

Боснія та Герцеговина після тривалого збройний конфлікту була реорганізована на двоступеневу федерацію: двома її суб'єктами стали Республіка Сербська та Федерація Боснія і Герцеговина; остання, у свою чергу, сама є федеративним об'єднанням, що складається з 10 кантонів (як моноетнічних, так і зі змішаним мусульмансько-хорватським населенням).

Статус решти самопроголошених держав так і залишився остаточно не вирішеним, а у конституціях країн, до складу яких вони офіційно входять, остаточно визначення їхнього статусу відкладено до врегулювання конфліктів. Зокрема, це стосується Придністров'я та Косова. Причому останнє вже перейшло до категорії «частково визнаних» держав: хоча Організація Об'єднаних Націй офіційно не визнала його суверенітет, це було в односторонньому порядку зроблено окремими країнами – членами ООН. Дана обставина практично не залишає шансів на повернення Косова до складу Сербії.

Висновки.

Головними формами впливу етнічних чинників на реформування державами адміністративно-територіального устрою, є: узгодження меж адміністративно-територіальних одиниць із межами територій проживання етнічних спільнот при збереженні симетричного характеру адміністративно-територіального устрою; утворення етнотериторіальних автономій для етнічних меншин, які мають більші повноваження порівняно з адміністративно-територіальними одиницями такого ж рівня; трансформація державного устрою, зокрема з унітарного у федеративний.

Необхідною умовою для результативного впливу етнічних процесів є наявність у державах територій, які за етнічним складом відрізняються від інших територій даної держави. Зазвичай такими є території компактного проживання етнічних меншин. Наявність територій компактного проживання визначає артикуляцію вимог етнічних меншин у напрямку автономізації, щоб забезпечити збереження своєї ідентичності та повноцінний розвиток на обмеженій території, з використанням регіональних та місцевих органів публічного управління.

До етнічних чинників, що впливають на реформування адміністративно-

територіального устрою європейських держав у напрямку автономізації етнічних територій, є: процес політизації етнічності; етнічний склад населення держави в цілому; характер етнічних меншин із точки зору виникнення етнічних конфліктів у різних формах; спроможність держави до спротиву активності етнічних партій та рухів або готовність до прийняття компромісних рішень.

Політизація етнічності являє собою усвідомлення представниками етнічних спільнот своїх колективних інтересів по відношенню до системи державної влади, а також виникнення громадсько-політичних рухів та політичних партій, що представляють інтереси етнічних спільнот зорієнтовані громадсько-політичні рухи та політичні партії артикулюють і представляють інтереси етнічних спільнот у політичній системі суспільства.

Щодо впливу етнічної структури населення держав на розвиток адміністративно-територіального устрою населення виявлено закономірність: у країнах із домінуючою етнічною спільнотою переважає тенденція до автономізації територій з відмінним етнічним складом населення.

Визначено, що чинник етнополітичних конфліктів тією чи іншою мірою лежав в основі автономізації етнічно специфічних адміністративно-територіальних одиниць у європейських країнах. Зокрема, прямий вплив конфліктів полягає в тому, що реформа адміністративно-територіального устрою держави може здійснюватися з метою його врегулювання. З іншого боку, непрямий вплив конфліктів полягає у тому, що держава, дотримуючись компромісної політики щодо утворення етнотериторіальних автономій, насправді розглядає її як засіб запобігання конфліктам.

Найбільш радикальний вплив на реформування адміністративно-територіального устрою мають воєнні етнополітичні конфлікти. Вони часто супроводжуються втратою державою контролю над частиною території, і зазвичай після цього широка автономізація стає умовою для відновлення суверенітету держави.

З'ясовано, що демократичні держави частіше надають право на автономію етнічним меншинам, що не мають споріднених держав,

у яких вони займали б домінуюче становище; у протилежному випадку етнічна спільнота може вважатися такою, що реалізувала право на самовизначення у формі національної держави, і її претензії на автономію можуть вважатися невиправданими.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Брюбейкер, Р. (2006). *Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі*. Львів: Кальварія.
- Євтушок, М. (2018, Червень 06). Є реальний сценарій повернення Донбасу – дипломат про кілька кроків і умов. *Апостроф*. Відновлено з <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2018-06-13/est-realnyiy-stsenariy-vozvrashcheniya-donbassa---diplomata-o-neskolkih-shagah-i-usloviyah/18785>
- Клинченко, О. В. (2004). Адміністративно-територіальний устрій. В Ю. С. Шемшученко, В. Д. Бабкін & В. П. Горбатенко (Ред.), *Політологічний енциклопедичний словник (2-е вид)*. С. 17-18. Київ: Генеза.
- Майборода, О. М. (1996). Політизація етнічності. В Ю. Римаренко (Упоряд.), *Мала енциклопедія етнодержавознавства*. Київ: Генеза, Довіра.
- Мяловицька, Н. А. (2009). *Автономія та її роль у державному будівництві (країни Європи)*. (Монографія). Київ: Логос.
- Толстов, С. В. (2019). Сепаратизм і шляхи його подолання в Іспанії: міжнародний вимір. *Суспільно-політичні процеси*, 1 (11), 332-376.
- Томпсон, Е. (2002). Регіони, регіоналізація та регіоналізм у сучасній Європі. В І. Ф. Кононов (Ред.), *Регіональна політика: хрестоматія сучасної зарубіжної соціології регіонів* (с. 95-110). Луганськ: Альма-Матер-Знання.
- Україна у каталонському дзеркалі: три неоднозначні паралелі (2017, Жовтень 07). *Хвиля*. Відновлено з <https://hvylya.net/analytics/politics/ukrayina-u-katalonskomu-dzerkali-tri-neodnoznachni-paraleli.html>
- Act on the Authonomy of Alands*. №1144. (1991). Відновлено з <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1991/en19911144.pdf>
- Administrative Divisions of Moldova. (2022). *Wikipedia, the free encyclopedia*. Відновлено з https://en.wikipedia.org/wiki/Administrative_divisions_of_Moldova
- Corsican Conflict. (2022). *Wikipedia, the free encyclopedia*. Відновлено з https://en.wikipedia.org/wiki/Corsican_conflict
- Corsican Language. (2022). *Wikipedia, the free encyclopedia*. Відновлено з https://en.wikipedia.org/wiki/Corsican_language
- Corsicans (2022). *Wikipedia, the free encyclopedia*. Відновлено з <https://en.wikipedia.org/wiki/Corsicans>
- Demographics of the Faroe Islands. (2022). *Wikipedia, the free encyclopedia*. Відновлено з https://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_the_Faroe_Islands
- Framework Convention for the Protection of National Minorities. Strasbourg, 1.II.1995. (1995). *Рада Європи*. Відновлено з <https://rm.coe.int/16800c10cf>

REFERENCES

- Act on the Authonomy of Alands*. №1144. (1991). Retrieved from <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1991/en19911144.pdf>
- Administrative Divisions of Moldova. (2022). *Wikipedia, the free encyclopedia*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Administrative_divisions_of_Moldova
- Brubaker, R. (2006). *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Lviv, Kalvariia.
- Corsican Conflict. (2022). *Wikipedia, the free encyclopedia*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Corsican_conflict
- Corsican Language. (2022). *Wikipedia, the free encyclopedia*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Corsican_language
- Corsicans. (2022). *Wikipedia, the free encyclopedia*. Retrieved from <https://en.wikipedia.org/wiki/Corsicans>
- Demographics of the Faroe Islands (2022). *Wikipedia, the free encyclopedia*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_the_Faroe_Islands
- Framework Convention for the Protection of National Minorities. Strasbourg, 1.II.1995. (1995). *Council of Europe*. Retrieved from <https://rm.coe.int/16800c10cf>
- Ievtushok, M. (2018, June 13). There is a Real Scenario for the Return of Donbas - the Diplomat Talks about Several Steps and Conditions. *Apostrophe*. Retrieved from <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2018-06-13/est-realnyiy-stsenariy-vozvrashcheniya-donbassa---diplomata-o-neskolkih-shagah-i-usloviyah/18785>
- Klynchenko, O. V. (2004). Administrative-territorial Organization. In Iu. S. Shemshuchenko, V. D. Babkin & V. P. Horbatenko (Eds.), *Political science encyclopedic dictionary* (2nd ed.). (p. 17-18). Kyiv: Geneza.
- Maiboroda, O. M. (1996). Politicization of Ethnicity. In Yu. I. Rymarenko (Ed.), *Little Encyclopedia of Ethno-State Studies*. Kyiv: Geneza, Dovira.
- Mialovytska, N. A. (2009). *Autonomy and its Role in State Building (European countries)*. (Monograph). Kyiv: Lohos.
- Thompson, A. (2002). Regions, Regionalization and Regionalism in Contemporary Europe. In I. F. Kononov (Ed.), *Regional Policy: Textbook of Modern Foreign Sociology of Regions* (p. 95-110). Luhansk: Alma-Mater-Znannia.
- Tolstov, S. V. (2019). The Challenge of Separatism and its Consequences in Spain: International Dimension. *Socio-political Processes*, 1 (11), 332-376.
- Ukraine in the Catalan Mirror: Three Ambiguous Parallels. (2017, October 07). *The Wave*. Retrieved from <https://hvylya.net/analytics/politics/ukrayina-u-katalonskomu-dzerkali-tri-neodnoznachni-paraleli.html>